

קטנה] — אין חיוב קנס על אונסה או פיתוייה.

וכל מקום שיש קנס [כשהיא נערה] — שוב אין בה לאב אפשרות של מכר.

וחכמים אומרים:

קטנה, שהיא מבת שלש שנים ויום אחד, שכבר נעשית ראויה לביאה, וכן נערה, עד שתובגר — יש לה קנס, וקנסה לאביה.

ומדייקת הגמרא את לשון הברייתא בדברי חכמים שקטנה, החל מבת שלש שנים, "יש לה קנס", ותמהה:

וכי רק קנס, אין, אכן יש לה בהיותה קטנה, ואילו מכר לאמה העבריה לא שייך בה, אף שעדיין היא קטנה, שלא הביאה שתי שערות?!

כט-ב ומשנינן: אימא אף קנס⁽¹⁾ יש לה במקום מכר.

ותמהה הגמרא על דין משנתנו, המחייבת קנס למי שבא על הפסולות:

וכי הני נערות פסולות — בני קנסא נינהו [בנות קנס הן]?!

ואמאי?!

והרי איקרי כאן בפרשת אונס את הבתולה: "ולו תהיה לאשה", ומשמע שהתורה מדברת במי שבעל אשה הראויה לו, שהוא יכול לקיים בה את המצוה לקחתה לאשה. ואילו פסולות, הרי אינן ראויות לו, ואם כן מניין לנו שחייב עליהן קנס! (2)

אמר ריש לקיש: כתוב בפרשת אונס "נערה — נערה — הנערה".

א. "כי ימצא איש נערה בתולה".

ב. "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף".

ולא היה לו לכתוב לומר אלא "ונתן לאביה חמשים כסף".

וכיון שחזר ואמר הכתוב "[ה]נערה" פעם שניה, הרי מקור ללימוד אחד.

ג. ובאותה פעם שניה היה לו לומר "נערה" גרידא.

וכיון שהוסיף הכתוב את האות ה"א, ואמר "הנערה" — הרי מקור ללימוד שני.

יש לה מבת יום אחד ועד שתביא שתי שערות. ומה שכתב רש"י "מבת יום אחד" הוא על פי הברייתא לקמן מ ב; וראה במנחת חינוך ריש מצוה מג, שלדעת הרמב"ם יכול האב למכור את בתו משהוכר העובר, וראה בקובץ שעורים אות עט.

2. כתב הריטב"א, שאין כוונת הגמרא לומר שמ"ולו תהיה לאשה" נתמעטה אשה שאינה ראויה לו, שהרי בגמרא לקמן מ א מבואר, שאף

וכוונתו לבאר לשון "אין לה מכר" דמשמע שאין המכירה חלה כלל, אבל גם בלי הקל וחומר היה הדין שהיא יוצאת אם מכרה אביה, אלא שהיתה מכורה ויוצאה, ראה ערכין כט ב.

1. א. כלומר: עד שתביא שתי שערות יש לה "אף קנס". והוא הדין מכר. ומשתביא שתי שערות עד שתובגר, יש לה קנס ואין לה מכר.

ביאר רש"י: מה משנינו בברייתא "קטנה מבת שלש שנים", היינו משום קנס, אבל מכר

וכך עלינו ללמוד:

“בתולה – בתולות – הבתולות”.

א. חד – “נערה” הראשון – בא לגופיה, ללמד חיוב קנס באונס נערה כשירה.

א. “וכי יפתה איש בתולה”.

ב. וחד – “נערה” השני, שהוא מיותר – לאתויי, להביא שהוא חייב קנס אף על חייבי לאוין, על אף שאין היא ראויה לקיימה.⁽³⁾

ב. “כסף ישקול כמוהר הבתולות”.

ג. וחד – יתור האות ה”א ב”הנערה” – לאתויי חייבי כריתות.

והיה יכול הכתוב לומר “כמוהר” בלבד, ולהסתמך על לשון “בתולה” שכבר נזכר קודם לכן. וכיון שאמר הכתוב “כמוהר [ה]בתולות”, הרי ריבוי אחד.

שאף על פי שהיא אסורה עליו, ואם יקדשנה לא יתפסו הקדושין [כי אינן בני הויה] כדין חייבי כריתות שאין קדושין תופסין בהם, מכל מקום חייב הוא קנס.⁽⁴⁾

ג. והוסיף הכתוב את האות ה”א בתחלת המילה, ואמר “הבתולות”, הרי ריבוי שני.

ויש לנו ללמוד:

רב פפא אמר, הריבוי לחייבי לאוין וחייבי כריתות נלמד מכתוב אחר, בפרשת מפתה:

חד – “בתולה” ראשונה – לגופיה הוא נצרך לנערה כשירה.

באשה שאינה ראויה לו היה מקום לדון שהעשה ד”ולו תהיה לאשה” ידחה את הלא תעשה, [אלא שאינו דוחה מן הטעם המבואר שם], אלא אסמכתא בעלמא היא שמסתמכת הגמרא על הפסוק, ועיקר כוונתה לומר, שהיות ואי אפשר לקיים “ולו תהיה לאשה” באשה שאינה ראויה לו, אם כן לא יתחייב אף קנס, [וראה היטב לשון התוספות בד”ה וחד].

מחייב קנס אלא בנערה, וטעמו משום דכתיב “ולו תהיה לאשה” במהוה עצמה הכתוב מדבר, וכמבואר בגמרא להלן מ ב, ולכן מקשה הגמרא דאם כן יתמעטו גם הפסולות, שאינן בכלל “ולו תהיה לאשה”.

ודעת הרמב”ם אינה כדעת הריטב”א, אלא אשה שאינה ראויה לו נתמעטה מ”ולו תהיה לאשה” שלא ישאנה [אבל לא לענין קנס], ראה דבריו בפרק א’ מהלכות נערה בתולה ובנושאי כלים שם.

3. ואין להקשות, אולי אין בא הפסוק לרבות אלא חייבי עשה ולא חייבי לאוין, כי היות ובשתייהן תופסים קדושין, אין צורך לשני ריבויים כדי לרבותם, שאין אנו צריכים לרבות אלא אשה שאינה ראויה לקיימה – דהיינו חייבי עשה וחייבי לאוין – מריבוי אחד, וריבוי שני לאשה שאין בה הויה, דהיינו חייבי כריתות, תוספות.

ובפני יהושע נתקשה, מנין לגמרא שאם אינו יכול לקיים “ולו תהיה לאשה” הרי הוא פטור מקנס! ? וראה שם.

4. ואף חייבי מיתות בית דין יש לרבותן. כי היות וגילתה התורה שאף באלו שאין קדושין תופסין הרי הוא חייב קנס, ממילא גם חייבי

ובהגהות מצפה איתן כתב ליישב, דקושיית הגמרא היא מאחר שמשנתנו כרבי מאיר שאינו

ואם לא היתה מלת "הבתולות" מיותרת, כדי להיות "מופנית" לגזירה שוה, לא היינו למדים את הגזרה שוה.

דתניא: נאמר במפתה [שמות כב טז] "כסף ישקול [המפתה, לידי אבי הנערה] — כמותר הבתולות". דהיינו שישלם המפתה לאבי הנערה כסף שקלים. אך לא נאמר כאן איזה סכום שקלים הוא "מותר הבתולות", ואנו למדים זאת מחמשים כסף האמורים באונס.

הרי לשון "בתולה" בפרשת מפתה.

ונאמר בפרשת אונס "כי ימצא איש נערה בתולה אשר לא אורשה, ותפשה ושכב עמה, ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף". אך לא נאמר איזה סוג של מטבע יהיו אותם חמשים כסף.

הרי לשון "בתולה" בפרשת אונס.

ולמדנו בגזירה שוה, המשווה בין אונס למפתה, שמשמעות הכתוב "כסף ישקול — כמותר הבתולות", הוא כך:

שיהא זה — סכום השקלים שמשלם המפתה — כ"מותר הבתולות", האמור באונס, שהוא חמשים כסף.

ומצד שני מלמד הכתוב, שיהא "מותר הבתולות" — הקנס של חמשים כסף האמור באונס, שלא נאמר בו באיזה מטבע של כסף מדבר הכתוב — כזה, כמטבע של

וחד — "בתולות" השני — **לא תויי חייבי לאוין** שאינן ראויין לקיימן.

וחד — תוספת הה"א שאמר "הבתולות" — **לא תויי** אף **חייבי כריתות** שאינן בני הויה וקדושיין.

והוינן בה: **ורב פפא** — הלומד דין זה מ"הבתולות" — **מאי טעמא לא אמר כריש לקיש** הלומד דין זה מ"הנערה"?

ומשנינן: **ההוא** — מקרא ד"הנערה" — **מיבעי ליה לרב פפא** ללמוד ממנו **לכדאביי**.

דאמר אביי:

בא עליה על הנערה או הקטנה באונס או פיתוי, **ומתה** קודם שהעמיד האב בדין את הבועל, הרי זה **פטור** מלתת קנס לאביה —

כיון **שנאמר:** "ונתן לאבי הנערה חמשים כסף" —

מלמד הכתוב "לאבי הנערה", שדוקא **לאבי נערה**, כשהיא קיימת, יתן הבועל קנס, ולא **לאבי נערה** שכבר מתה.

וריש לקיש — המרבה חייבי לאוין וחייבי כריתות מ"הנערה" — **מאי טעמא לא אמר רב פפא**, המרבה אותן מ"הבתולות"?

ההוא קרא ["הבתולות"] **מיבעי ליה לריש לקיש** כדי ללמוד על ידו **גזירה שוה**, מלשון "בתולה" הנאמר בפרשת אונס, השווה ללשון "בתולה" האמור במפתה.

בית דין אין צורך לריבוי מיוחד. אלא, שחייבי מיתות בית דין פטורים מן הקנס משום "קים ליה בדרכה מיניה", וכמבואר במשנה הבאה.

מיתות בכלל. שהרי אין אנו צריכים ריבוי מיוחד לחייבי כריתות אלא משום שאין קדושיין תופסים בהן, אבל משום חומרת חייבי כריתות או מיתות

חד — היינו לשון "ונתן לאבי [ה]נערה" —
ללמד לכדאביי, שתהיה הנערה חיה בשעת
העמדה בדין.

וחד לשון "[ה]בתולות" — לגזירה שוה,
להשוות את התשלומים באונס ומפתה.

איתרו ליה תרי, נשארו שני ריבויים, תוספת
האות ה"א למילה "הנערה" [בפרשת אונס],
ולמילה "הבתולות" [בפרשת מפתה], כדי
ללמד:

חד, לאתויי חייבי לאוין שהוא חייב עליהן
קנס.

וחד, לאתויי חייבי כריתות, שאף עליהן
חייב הוא קנס.⁽⁵⁾

ועתה מבארת הגמרא שמשנתנו חלוקה על
התנאים שבברייתא:

ומשנתנו, המחייבת קנס את מי שבא על
חייבי לאוין וחייבי כריתות, באה לאפוקי
מהאי תנא, להוציא משיטתו של התנא הזה,
דהיינו, משני התנאים שנזכרו בברייתא
להלן!⁽⁶⁾

דתניא: כתוב בפרשת אונס את הבתולה:
"ולו תהיה לאשה":

ונחלקו שמעון התימני ורבי שמעון בן
מנסיא בדרש הפסוק הזה:

מפתה, שנאמר בו "ישקול", ומשמעתו
מטבעות של "שקלים", ולא מעות כסף.

ושבה הגמרא ותמהה:

וריש לקיש, נמי, הלומד מ"הנערה" לרבות
חייבי לאוין וחייבי כריתות, הרי מיבעי ליה
ל"הנערה" לכדאביי, ללמוד מלשון זו שאם
מתה הנערה קודם העמדה בדין לא ישלם
לאביה קנס!?

ורב פפא, נמי, הלומד מ"הבתולות" לרבות
חייבי לאוין וחייבי כריתות, הרי מיבעי ליה
לקרא "הבתולות" כדי שיהיה פנוי לגזירה
שוה, שאם לא כן לא היו למדים גזירה
שוה!?

ומכח קושיות אלו, מבארת הגמרא שרב
פפא וריש לקיש לא נחלקו, אלא יש לרבות
חייבי לאוין וחייבי כריתות לקנס — משני
המקראות גם יחד:

אלא, שיתא קראי כתיבי [ששה מקראות
כתובים]:

א. נערה ב. נערה ג. הנערה ד. בתולה ה.
בתולות ו. הבתולות.

תרי — שני מקראות, דהיינו "נערה"
ו"בתולה" — לגופיהו, ללמד על אונס ועל
פיתוי של נערה כשרה.

5. ביארו התוספות, שאין לומר שפסוק אחד
האמור באונס בא לרבות חייבי לאוין באונס,
ופסוק שני האמור במפתה בא לרבות חייבי
לאוין במפתה, ולא נחייב קנס לחייבי כריתות.
משום, שאחר ריבוי הכתוב באחת הפרשיות,

שוב אין צורך ללמד כן גם בפרשה השניה,
מאחר שיש גזירה שוה בין שתי הפרשיות.
6. כתבו בתוספות ישנים: ולאפוקי מהאי תנא,
פירוש תנא דברייתא, אבל מפיך מתרווייהו תנאי
שמוזכרים בברייתא.

שמעון התימני [ממקום הנקרא "תמנת", ומשום שלא נסמך, לא נקרא "רבי"] **אומר** :

היות ואמר הכתוב לשון "תהיה לאשה", שהוא לשון הויה וקדושין, מלמד הכתוב שאין חיוב קנס אלא באשה שיש בה לאונס הויה וקדושין.

אבל נשים שאין לבעול בהן תפיסת קדושין, אין חייב עליהן הבעול קנס.

ואילו **רבי שמעון בן מנסיא** **אומר** : מלמד הכתוב שאין חיוב קנס אלא על הבא על אשה הראוייה לקיימה, אבל אשה שאינה ראויה לקיימה כי אסורה היא לו, אפילו אם יש לו בה תפיסת קדושין, הרי הוא פטור מן הקנס. (7)

ואילו משנתנו, המחייבת קנס בין בחייבי לאוין ובין בחייבי כריתות, חולקת על שני התנאים האלו.

ומפרשת הגמרא את מחלוקתם של שמעון התימני ורבי שמעון בן מנסיא :

מאי בינייהו, איזו נפקא מינה לדינא יש בין שתי השיטות?

אמר רבי זירא: ממזרת ונתינה (8) — שהבא עליהן אינו עובר אלא בלאו, אבל קדושין תופסין לו בהן — **איכא בינייהו**.

כי **למאן דאמר** [שמעון התימני] שאינו מצריך לענין תשלום הקנס אלא שתהא אשה

על בת ישראל שאין ראויים לקיים את בת ישראל, אבל קדושין תופסין להם בה.

ואין לומר שלכולי עלמא לא נתמעטה אלא אשה שמצד פסולה שלה אינה ראויה לקיימה או שאינה בת הויה, אבל במקום שהפסול הוא מצד הבעול לא נתמעט מחיוב קנס, שהרי מבואר בלשון הגמרא לקמן שמצרי ואדומי נתמעטו משום שאין ראויים לקיימה.

ב. לפי השיטות שאיסור הנתינה אינו איסור דאורייתא אלא מגזירת דוד המלך נאסרו הנתינות [ראה הערה במשנתנו], בהכרח לכאורה שלשון "ונתינה" הנאמר כאן אינו בדוקא, שהרי אנו באים לפרש את המקראות ואילו איסור נתינה אינו מן התורה; ולא נאמר נתינה אלא אגב ממזרת, ראה היטב תוספות ריש פירקין ד"ה אלו; ואולם השיטה מקובצת כתב בדעת רש"י, שאף נתינה האסורה מדרבנן נתמעטה מקנס, ראה שם; ויש לתלות את סברתו במה שדנו האחרונים [ראה הערה לעיל] אם איסור הקיום הוא "סיבה" לפטור הקנס או "סימן".

7. האחרונים [ראה קובץ שעורים וקונטרס "יונת אלם"] כתבו לבאר בשני אופנים את הטעם שאין הוא חייב קנס כשאין האשה בכלל "ולו תהיה לאשה":

האחד: היות ולא יתכן שיתקיים בה "ולו תהיה לאשה", לכן אינו חייב קנס לדעת התנאים שבברייתא, והיינו שמצות "ולו תהיה לאשה" שאינה ראויה להתקיים היא ה"סיבה" לפטור הקנס.

השני: כשם שנתמעטו נשים אלו ממצות "ולו תהיה לאשה" כך נתמעטו לענין חיוב קנס, ולא משום שאין אפשר לקיים בהן "ולו תהיה לאשה", והיינו ד"ולו תהיה לאשה" הוא "סימן" לנשים שחייבים עליהן קנס; ולקמן יתבאר מזה עוד בהערת.

8. א. לאו דוקא ממזרת ונתינה, אלא הוא הדין שאר חייבי לאוין, ואף שבחייבי לאוין דכהונה הדבר תלוי במחלוקת המבוארת בגמרא בסמוך, מכל מקום יש נפקא מינה בעמוני ומואבי שבאו

מאי בינייהו — בין משמעות הכתוב לפי רבי שמעון בן מנסיא לבין משמעות הכתוב לשמעון התימני, והרי לפי רבי עקיבא בכולן אין תפיסת קידושין? (9)

איכא בינייהו, בין דרשת "אשה הראויה לקיימה" ל"אשה שיש בה הויה", לגבי קנס במקום איסור של **אלמנה** (10) **לכהן גדול** — שיש בה הויה אפילו לרבי עקיבא, ואולם אין ראוי לו לקיימה.

וכרבי סימאי.

כל הבא על אשה שאין קדושין תופסין לו בה, הרי הולד ממזר. וכל אשה שקדושין תופסין לו בה, הרי הולד כשר [אפילו אם בא עליה בלי קדושין]. (11)

שיש בה הויה, הא נמי — ממזרת ונתינה, על אף שהיא אסורה לו — **יש לו בה הויה**, שהרי תופסים לו בה קידושין. ולכן לפי שיטתו חייב הבעל עליה קנס.

ואילו **למאן דאמר** [רבי שמעון בן מנסיא] המצריך שתהא אשה **הראויה לקיימה, הא** — ממזרת ונתינה — **אינה ראויה לקיימה**. ולכן לפי שיטתו אין הבעל חייב עליה קנס.

ודנה הגמרא עוד:

ולרבי עקיבא, דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין, ונמצא כי אף אם נדרוש "אשה שיש בה הויה", נתמעטו בכך לרבי עקיבא כל חייבי לאוין, שהרי לדעתו בכולן אין בהן הויה —

ג. הקשו האחרונים: לפי המבואר בתוספות ביומא יב ב ד"ה כהן, שאפשר להעביר כהן גדול מכהונתו ויהיה דינו כהדיוט, אם כן, למה אלמנה לכהן גדול נחשבת "אינה ראויה לקיימה", והרי כיון שיכולים להעביר אותו מכהונתו ותהיה האלמנה מותרת לו, נמצא שאף אם לא יעבירוהו הרי היא ראויה לו, ואם כן יתחייב קנס, [על פי חת"ם סופר לקמן] ל א גבי בעולה לכהן גדול, וראה שם!?

וקושיא זו תלויה בחקירה שחקרו האחרונים, אם טעם המיעוט מקנס הוא מפני שאין יכול לקיים מצות "ולו תהיה לאשה", או שהוא לימוד על גוף הקנס, כי לפי הצד השני אין מקום לקושיית חת"ם סופר, שהרי בשעת ביאה אינה ראויה לקיימה, וראה מה שנכתב בענין זה בהערות לקמן ל א גבי בעולה.

11. כן היא משמעות הסוגיא כאן, והתוספות כאן האריכו בענין זה.

9. כתב רש"י, ששמעון התימני חולק בהדיא על רבי עקיבא בפרק החולץ ביבמות, אלא שכאן מקשה הגמרא לפי רבי שמעון בן מנסיא — אם תמצו לומר שהוא סובר כרבי עקיבא — מה הפרש יש בין משמעות לשון "קיום" שאמר רבי שמעון בן מנסיא למשמעות הכתוב לפי שמעון התימני, שהרי אף אם משמע לו לרבי שמעון בן מנסיא לשון "הויה", הרי גם אז מתמעט הממזר, ומה בין ראויה לקיימה לאשה שיש בה הויה; [ובלשון התוספות: "מאי בינייהו, פירוש, בינו לרבי שמעון התימני, דמדנקט ראויה לקיימה ולא נקט שיש בה הויה משמע דיש שאין ראויה לקיימה ויש בה הויה"].

10. א. וכגון שהיתה אלמנה מן האירוסין, שאם לא כן אין חייב עליה קנס.

ב. לאו דוקא אלמנה לכהן גדול אלא הוא הדין גרושה לכהן הדיוט, רש"י; והוא הדין כל שאר פסולי כהונה, וכגון חללה, דהיינו בת חלל שעדיין לא נבעלה.

וכיון שאמרה תורה "בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבוא להם בקהל ה'", אנו לומדים מכאן שהדור הראשון והשני [של גרים] של אדומי ומצרי לא יבוא להם בקהל ה', בין זכרים ובין נקבות.

ואם באו בקהל ה', עברו באיסור עשה, דקיימא לן: לאו הבא מכלל עשה — עשה.

דהיינו, איסור שאתה לומד אותו בלימוד של "מכלל הן אתה שומע לאו" — אינו אלא איסור עשה, ואינו איסור לאו ללקות עליו.

ומפרשת הגמרא: **איכא בינייהו: חיבי ל-א עשה מצרי ואדומי** — מצרי ואדומי [דור ראשון ושני] שאנסו או פיתו בת ישראל, או ישראל שאנס או פיתה מצרית ואדומית — אם יש בהם קנס.

כי לפי הדרשה "אשה שיש בה הויה", יש לנערות אלו קנס, היות ואף לרבי עקיבא קדושין תופסין בחייבי עשה. ואילו לפי דרשת "אשה הראויה לקיימה", אף לאלו אין קנס, היות והיא אשה שאינה ראויה לקיימה לבועל.

ועדיין מקשה הגמרא לדעת רבי ישבב:

הניחא לרבי ישבב — אי לאפוקי [לחלוק ולהוציא] מדרבי סימאי קאתי!

אם נאמר, שאף על פי שאמר רבי ישבב "כל שאין לו ביאה בישראל הולד ממזר", לא נתכוין לומר שכל האסורות בביאה — ואפילו חייבי עשה — הולד מהן ממזר, כי לא בא רבי ישבב אלא לחלוק על רבי

דתניא: רבי סימאי אומר: מן הכל — ואפילו מחייבי לאוין — עושה רבי עקיבא ממזרין [ואין קדושין תופסין בה], חוין מאלמנה לכהן גדול, שאף על פי שהיא אסורה עליו בלאו, אם בא עליה אין הולד ממזר [וקדושין תופסין לו בה] —

שהרי אמרה תורה גבי כהן גדול באלמנה: "אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה] לא יקח", וסמך לו הכתוב: **"ולא יחלל"** זרעו בעמיו" —

ובא הכתוב ללמד: רק חילולין [בנים חללים] הוא [הכהן הגדול או ההדיוט הבאים על אשה הפסולה לכהונה] — **עושה בזרעו.**

ואין הוא **עושה ממזרין** מזרעו. (12)

וממשיכה ודנה הגמרא:

ולרבי ישבב — החולק על רבי סימאי — דאמר:

בואו ונצוה על עקיבא בן יוסף [הוא רבי עקיבא] על שהוא מרבה ממזרים בישראל חינם, שהיה אומר רבי עקיבא: כל שאין לו ביאה בישראל — ואפילו אלמנה לכהן גדול — הולד ממזר.

אם כן לשיטתו של רבי ישבב, חוזרת הקושיה למקומה: **מאי בינייהו!?**

כתוב בתורה [דברים כג ח ט]: "לא תתעב אדומי כי אחיך הוא. לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו. בנים אשר יולדו להם, דור שלישי, [אחר גירות הסב] יבוא להם בקהל ה'".

12. בחזון איש [אהע"ז טו יח] כתב לפרש את הדרשה, שבמזר לא שייך ענין של פסול